

Politický systém, instituce, režimy

12.11. 2009

Politické režimy (demokratické)

Vzájemné vztahy mezi jednotlivými složkami moci ve státě určují konkrétní podobu politického režimu.

Z hlediska dělby **zákonodárné** a **výkonné moci** rozlišujeme:

- a) **parlamentní režim;**
- b) **prezidentský režim;**
- c) **poloprezidentský režim.**

Parlamentní režim (1)

- parlamentní režim považujeme za převládající;
- je založen na myšlence **dělbý moci, ale nepojímá ji striktně;**
- **zákonodárná a výkonná moc spolupracují** a dokonce se vzájemně doplňují:
 - a) volené shromáždění přímo ovlivňuje exekutivu, neboť ta může vládnout pouze s **důvěrou shromáždění;**
 - b) vláda má právo účastnit se zákonodárné aktivity parlamentu.

Politická odpovědnost vlády vůči shromáždění a účast vlády v zákonodárném procesu jsou dvě základní definiční podmínky parlamentního režimu.

Parlamentní režim (2)

- funkce hlavy státu (prezidenta/krále) a funkce předsedy vlády (premiéra/kancléře) jsou odděleny;

Hlava státu není běžným účastníkem politického procesu a zasahuje zpravidla jen v okamžicích **krize (funkce arbitra)**. Prezident/král jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh jednotlivé ministry, tyto však potvrzuje volené shromáždění. **Role hlavy státu** se omezuje na **reprezentaci země** a na plnění **ceremoniálních funkcí**.

Výkonná moc náleží předsedovi vlády, který ji vykonává společně s jednotlivými ministry. Vláda je **odpovědná parlamentu jako celek**, je tedy závislá na voleném shromáždění (které ji legitimizuje).

Parlamentní režim (3)

Parlamentní režimy fungují v různých modifikacích:

- ❑ **premiérský parlamentarismus**, kde vláda převažuje nad parlamentem (např. Velká Británie, kde volební systém umožňuje premiérovi disponovat jasnou kontrolou nad voleným shromážděním);
- ❑ **parlamentarismus s převahou shromáždění** (charakteristické pro parlamentní režimy kontinentální Evropy, např. Itálie, samozřejmě Česká republika)
- ❑ **kancléřský systém**, který se sice povahou blíží parlamentarismu s převahou shromáždění, avšak předseda vlády disponuje větší pravomocí nad exekutivou (př. Německo, kde je kancléř neodvolatelný, nýbrž pouze „nahraditelný“ novým kancléřem, a kde kancléř sám jmenuje ministry bez nutné podpory shromáždění)

Prezidentský režim (1)

Prezidentský režim je **založen na striktním oddělení výkonné moci od moci zákonodárné.**

- v **legislativě** dominuje parlament, ale nevlastní žádné exekutivní nástroje;
- **exekutiva** (prezident) je naopak vybavena úplnou výkonnou mocí, ale postrádá zákonodárné pravomoci;
- exekutiva (prezident) **přímo volena lidem**;
- prezident je nejen (symbolickou) hlavou státu, ale také šéfem exekutivy (vlády, resp. administrativy v USA) a zároveň přímým nadřízeným výkonného státního aparátu;
- prezident sám rozhoduje o složení kabinetu.

Prezidentský režim (2)

Klasickým příkladem USA.

V systému existují nástroje vzájemných **brzd a protivah**:

- volené shromáždění (Kongres) může prezidenta odvolat (např. v USA instituce tzv. impeachmentu);
- prezident může zrušit rozhodnutí legislativního sboru (právo veto);
- do systému brzd a protivah vstupuje rovněž moc soudní.

Specifickým příkladem prezidentského režimu je rovněž Švýcarsko.

Poloprezidentský režim

Nejdůležitější postavou v tomto systému je **prezident**, který je volen v přímých volbách. Prezident je současně hlavou státu a současně šéfem exekutiv avšak o **výkonnou moc se musí dělit s premiérem**.

- dělba moci je **ve prospěch moci výkonné**;
- hlava státu (prezident) hraje důležitou politickou roli;
- existují **dva aktivní subjekty exekutivy**: prezident a vláda v čele s premiérem;
- problém nastává v případě konfliktu mezi premiérem a prezidentem (tzv. kohabitace)
- **klasickým příkladem Francie**.

Ne každý režim, kde je prezident volen přímo lidem považujeme za poloprezidentský (např. Slovensko či Rakousko). Klíčové jsou reálné pravomoci hlavy státu.

Pojem: „politický systém“

Pojem **politického systému** přinesl do politologie v 50. a 60. letech 20. století tzv. **systémový přístup** původem kanadský politolog **David Easton**.

System vysvětluje jako **množinu** na sebe vzájemně působících **prvků**, které lze vymezit vůči okolí. Vazby mezi prvky systému jsou pak mnohem silnější než směrem ven.

Společnost se skládá z různých subsystémů (politický, kulturní, ekonomický, náboženský, atd.)

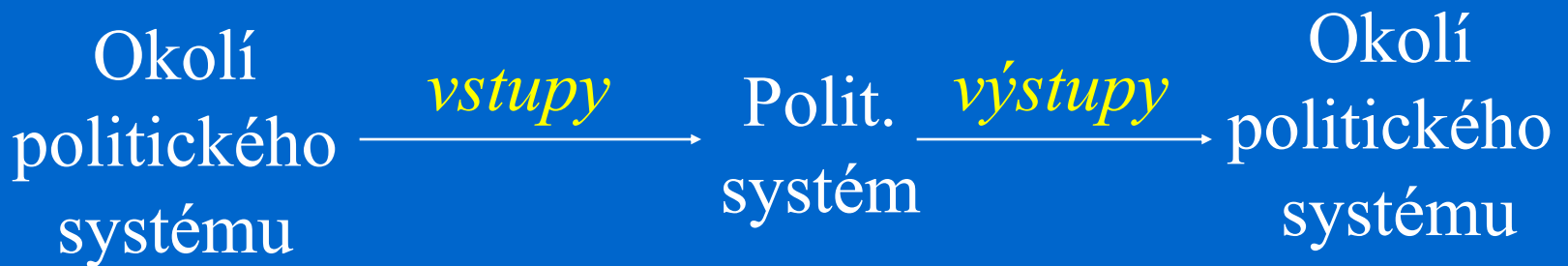
Politický systém = společenský podsystém, který se zaměřuje na rozdělování hodnot ve společnosti.

Politický proces

(Proces tvorby a realizace politiky)

-
-
-

Vstupy politického systému

Požadavky = vše, co společnost po politickém systému požaduje.

Podpora = obecná akceptace politických představitelů společnosti.

Požadavky mohou znamenat téměř vše od tlaku na vyšší platy a větší počet pracovních míst přes štedřejší sociální systém až k větší ochraně práv menšin a jednotlivců.

Podporu zase tvoří vše, čím veřejnost do politického systému přispívá ve formě daní, připravenosti k zachování obecně platných pravidel chování a ochotou účastnit se politického života.

Výstupy politického systému

Politický systém pak do svého okolí vysílá tzv. výstupy, t. j. obecně závazná rozhodnutí:

- Tvorba právních norem
- Implementace norem.

Zákl. teorie polit. rozhodování

- Modely racionálního aktéra (*viz* teorie veřejné volby, Anthony Downs)
- Inkrementalismus (politika malých kroků) – rozhodnutí se nepřijímají na základě jasně stanovených cílů
- Modely byrokratické organizace – organizační tlak na rozhodnutí
- Modely systému názorů – upozorňuje, nakolik je rozhodování ovlivněno širším ideologickým vnímáním